

El lent procés de recuperació lingüística que va començar a casa nostra ja fa uns quants anys, amb l'aparició dels primers mitjans de comunicació de masses en català d'un ample abast (l'«Avui», Ràdio 4 i, un poc més endavant, «El Món», Catalunya Ràdio, TV3, etc.), ens feia tenir esperances, a tots els qui des dels inicis de la maduresa centram els majors esforços en la consecució d'una situació de «normalitat» per a la nostra llengua, que la nova singladura seria un fort suport en la pugna per retornar a l'idioma la puresa i la dignitat que tants d'anys de sotmetiment li havien mig desfet.

Confíavem, també, que aquests nous mitjans de comunicació serien una eina fonamental en la difusió de la consciència nacional catalana, acostumat els lectors, els oients o els telespectadors a rebre, primer de tot, informació de tots els Països Catalans (si voleu, digau-li Catalunya), i després de la resta del món; i acostumant-los, també, a llegir i escoltar una modalitat de llengua estàndard correcta i integradora de tota la diversitat dialectal, no excloent.

És a dir, confíavem que, amb aquests nous instruments, poderosos, es començaria a bastir de bell nou la nació catalana i se la dotaria de la llengua unitària, però integradora, que l'havia d'identificar públicament davant les altres nacions del món.

Ben prest, però, començaren les desil·lusions, deixant de banda el cas de Ràdio 4, emissora purament local de Barcelona i filial de Radio Nacional de España. El diari «Avui», que havia començat amb una secció important titulada precisament «Països Catalans», on es recollien realment notícies de totes les nostres comarques, va iniciar una reducció progressiva de les pàgines d'aquesta secció, fins que va quedar límitada al mapa del temps, en un quadret de la segona pàgina. Ja només s'informava de la Catalunya «estRICTA» (o estreta), amb qualque infiltració escadussera, de tant en tant, de notícies del País Valencià, de les Balears o de la Catalunya Nord. Amb tot, en l'aspecte lingüístic, l'«Avui» mantenia una dignitat, intentant, després d'una inseguretats inicial (tots recordam aquell famós titular «Kissinger està empicocat»), emprar un model de llengua no excessivament literari o recercat, ni tampoc massa col·loquial o dialectal. Era, de fet, un model equilibrat i, fins i tot, integrador. I, a més a més, respectuós amb les normes de l'IEC.

Vet aquí, però, que un bon dia comencen a sortir veus reclamant «una llengua moderna» i defensant, amb aquesta excusa, l'eliminació de l'estàn-

UNA LLENGUA PER A UNA NACIÓ

per Jaume Corbera i Pou*

dard de paraules i construccions que consideren «arcaïques», i la incorporació de castellanismes «històrics». Entre les primeres, cal eliminar, per exemple, «cercar», «enguany», «romandre», «darrer»..., ben vives a molts indrets de les terres catalanes; entre els segons, cal incorporar «barco», «disfrutar», «despedir», etc. Fixau-vos que el resultat n'és, simplement, l'acostament a l'espanyol: «buscar», «aquest any», «quedar», «últim», «barco», «disfrutar», «despedir»... Un dels primers apòstols que record d'aquesta espanyolització del català és el senyor Ricard Fité, a un article a «Crònica», del 3 de maig de 1982.

Més o manco coincidint amb aquestes inicials apologies de «l'acostament a la llengua parlada» (s'entén «a Barcelona»), apareixen les emissores de la Generalitat (Catalunya Ràdio —es veu que els anglicismes també són símptomes de modernitat— i Ràdio Associació de Catalunya), on ben aviat va a parar el senyor Ricard Fité. La desil·lusió dels qui ens havíem fet aquelles esperances s'engrandeix: tot i que Catalunya Ràdio s'autoproclama «l'emissora nacional de Catalunya», tot d'una es veu que no passa de ser una emissora regional. Per als seus dirigents i presentadors, el món es divideix en «Catalunya» (= les quatre províncies), «la resta de l'estat» (= les altres regions d'Espanya, incloent-hi el País Valencià i les Illes Balears —de la França de Ponent, no n'hi he sentit a

parlar mai—), «Andorra» i l'estranger. La Catalunya Nord, a vegades fa part de «Catalunya» (a l'hora de dir les temperatures matinals, per exemple) i altres de «l'estranger» (quan hi ha eleccions a França, per exemple). La ignorància que Catalunya Ràdio té de tots els catalans no «principatins», i la seva vocació espanyola, són clarament manifestes si es pensa, com a exemple, que a un programa tan popular com és «Fil directe» hi han acudit poquíssimes vegades balears o valencians no vinculats molt estretament a Barcelona (com són n'Aina Moll, n'Isidor Marí, na Maria del Mar Bonet, en Raimon...); en canvi, sí que hi han estat convidats espanyols tan importants per a Catalunya (?) com en Santiago Carrillo, en Fraga Iribarne, en Jorge Verstrynge, en Joaquín Leguina o en Tip i en Coll. I per altra banda, les directrius Fité queden immediatament marcades en el model lingüístic que s'hi sent: els «barcos», els «disfrutar», els «sigut», els «conèixe'ls», etc., sovint acompanyats de pronúncies «xaves», configuren el nou patró de l'estàndard hispano-barceloní que l'emissora, i la seva germana RAC, comencen a difondre.

Sorgeix, per fi, la tan esperada «televisió catalana», anomenada (simptomàticament) TV3 (quines són les TV1 i TV2?). Altre pic, l'expectació que havia desvetllat aviat es transforma en una nova, i més fonda, desil·lusió. També TV3 no vol ser més que la TV regional de les quatre províncies: per si qualcú ho dubtava, ho mostra clarament el mapa que es fa servir per a l'espai del temps. Però igualment s'entén escoltant els «telenotícies» o qualsevol altre programa amb referències geogràfiques. Per a TV3 és ben clar que els únics catalans són «ells», els de la jurisdicció d'en Pujol. I, naturalment, el sentiment provincià espanyol queda també reflectit en el tipus de llengua triat: sota la influència de la verinosa doctrina Fité-Pericay-Toutain (si bé encara aquests dos no l'han revelada completament i clarament), la TV3 acull al seu si castellanismes descarats, el més espectacular dels quals és tal volta el títol d'un programa de divulgació mèdica: «Curar-se en salut», i formes col·loquials del català central (sobretot barceloní) que ningú mai no s'havia atrevit a reivindicar per a l'estàndard: «comprà'l», «merèixe'l», «aneu's-en», «fixeu's-hi», «he sigut»... Alhora, s'hi prohibeixen —si no explícitament, sí tàcitament— paraules, formes i construccions que no són corrents en els dialectes més acostats a Barcelona: «l'he vista», «he estat», «comprar-lo», «per a», «vingué», «anàrem», etc. Tot

això, naturalment, amb el sa criteri «d'acostar la llengua dels mitjans de comunicació a la parla del poble» (a quin poble?, al poble del senyor Fité, el senyor Toutain i el senyor Pericay?).

Quan, fa devers un any, en Xavier Pericay i en Ferran Toutain tragueren el seu llibre, en realitat allò que varen fer va ser divulgar els arguments que ja es feien servir a les emissores de la Generalitat i a la TV3 per escampar el seu model lingüístic, i revestir-los, a més a més, d'una aparent autoritat, que ells mateixos s'atorgaven. Si és ver que l'IEC ha estat inoperant durant molts d'anys i no ha sabut o pogut complir el seu paper dirigent de la modernització del català, també és ver que ningú en concret no té el dret d'autoproclamar-se profeta salvador de la llengua popular i d'establir una nova censura. En realitat, això és el que han fet especialment en Toutain i en Pericay: desqualificar l'Institut i autoerigir-se en nous directores de l'estandardització, canviant la llista de formes i paraules prohibides d'aquell per una altra, on han ficat indiscriminadament veritables arcaïsmes pertot inusuals (com «àdhuc», «car», «nogensmenys», «dempus», etc.) i dialectalismes no propis de Barcelona, però vivissims a unes o altres comarques catalanes (com «enguany», «cercar», «romandre», «escurar», «darrer», «mançar», «capell», «eixir», «aturar»...).

Podem acceptar, però, que no tota la culpa d'aquesta nova actitud és només d'aquests dos filòlegs. Tampoc no es pot dir que vagi ser el senyor Fité que s'ho va inventar tot. En un escrit datat al 6 de juny de 1983, en Ricard Fité, Cap de la Unitat d'Assessorament Lingüístic de les emissores de la Generalitat, establí el «tipus de català» que s'hi havia de fer servir. Les normes, en l'orientació fins ara comentada, es resumeixen en aquesta frase (full tercer del dit escrit): «L'esperit que ha de presidir el tipus de llengua a utilitzar és el que es desprèn de les innovacions que presenta el *Diccionari manual Pompeu Fabra* aparegut no fa gaire...» L'espanyolització de la llengua fonamentada en un diccionari que duu el nom d'en Fabra! I és que, efectivament, utilitzant com a escut i pretext el nom d'en Fabra, un conjunt de «savis» va publicar aquest «diccionari manual» on tenen cabuda una munió de castellanismes d'ús més o menys general, però vius sobretot a Barcelona. D'això, senzillament, se n'ha de dir profanació de l'obra fabriana, i si l'editorial fos honesta, n'hauria eliminat qualsevol referència.

Més endavant, ara fa un any, en Ricard Fité Labaila difonia un altre document intern per a les emissores de la Generalitat: «Orientacions per a l'ús de la llengua a Catalunya Ràdio i RAC», Abril 1986. Reconec que, en la teoria general, les orientacions són vàlides i,

ben aplicades, poden conformar un model de llenguatge radiofònic nacional acceptable per tothom. Mostra el llautó, però, quan en els exemples pràctics insisteix que «cercar» no ha de substituir «buscar», que «disfrutar» és alternativa a «gaudir» i «fruir» (pàg. 12), que «Enguany» no és més català que «aquest any» (pàg. 13), que «últim» és més corrent que «darrer» o que no cal evitar «sigut», perquè la seva forma normativa «estat» queda sovint detonant en la llengua oral i fomenta més confusió entre «ser» i «estar»; a més «sigut» és la forma habitual del català central (el subratllat és meu) i de la majoria de parlants» (pàg. 21) (per al senyor Fité, es veu que els mallorquins som detonants i confusionaris...). I sobretot, és marcadament espanyolitzant l'«orientació» pràctica 58: «Les declaracions gravades (sic) en una llengua que no sigui el català s'hi han de doblar. Si són en castellà, no cal» (el subratllat també és meu).

Amb molta de sorpresa, d'altra banda, hem vist que la nova moda del «català light» (= català espanyolitzat) ha arribat també a altres institucions, a part de la ràdio i la TV. El novembre passat l'Ajuntament de Barcelona ens enlocava en un anunci als diaris el seu desig que «L'interior de les mançanes ha de ser verd», dins la campanya «Barcelona, posa't guapa» (tornen ser meus els subratllats). I més o manco pel mateix temps apareixia al mercat una obra literària de l'autor Yukio Mishima, traduïda al català per Josep M. Fulquet (el mateix que a un article sobre aquest tema a «El País» del 26 de gener de 1986 parla de les excursions filològiques d'en Joan Alcover...), amb el nom d'*El mariner que va perdre la gràcia del mar*, publicada per la prestigiosa Enciclopèdia Catalana a la col·lecció «Proa». La traducció és un exemple de menyspreu per la normativa, però en Fulquet se sent amb coratge de defensar-la a les darreres pàgines, en un intent de justificar l'injustificable, aduint, això sí, l'autoritat d'en Joan Coromines per legitimar l'ús de castellanismes, o de Fabra mateix per abonar algunes reduccions de pronoms, pròpies d'alguns parlars col·loquials. Tal volta aquí és oportú respondre que, per una part, no tot allò que diu en Coromines és incontestablement cert i que, per altra part, en moltes d'ocasions és, simplement, la seva opinió, contrastable amb la dels altres. Respecte a la qüestió dels pronoms, en Fulquet vol ignorar que en Fabra, si bé és ver que parla de les combinacions *anàns-en, portà-us-el, di'ls-ho, coneixé-la, estrenyé'l, vence'ns, mireu's-el, anem's-en, mireu's-el, aneu's-en*, com a «admissibles», també és ver que considera les altres (*anarnos-en, portar-vos-el...*, *anem-nos-en, mireu-vos-el*, etc.) com a «preferibles»; en tot cas, aquelles són «menys bones» o

«familiars» (vegeu la *Gramàtica catalana* de 1956 i les *Converses filològiques*, I, edició de Joaquim Rafel i Fontanals, pàgs. 63 i 91-94, respectivament). I, a més, no deixen de ser construccions dialectalment limitades i estranyes a la majoria de catalanoparlants. En realitat, doncs, la traducció d'en Fulquet està desprestigiada pel model lingüístic que ha triat i desprestigia qui l'ha editada. És una llàstima.

Deia, als primers paràgrafs d'aquest escrit, que l'«Avui» havia mantingut una dignitat lingüística. Però en la darrera remodelació també hi ha entrat el senyor Fité, i això ja s'ha notat. Per altra banda, el nou «Diari de Barcelona» (realment, el títol que duu no podia ser més encertat) segueix les directrius lingüístiques d'en Xavier Pericay, la qual cosa vol dir que s'hi ha eliminat la distinció *per - per a*, que el «sigut» hi és exclusiu com a participi de «ser», que hi tenen entrada castellanismes com «disfrutar» i molts d'altres; en definitiva, que s'ha acostat la llengua escrita a la parlada... a Barcelona (= hispano-barceloní). Tot això en consonància amb la línia «nacional» presa pel diari, que es presenta amb les seccions «Catalunya» (= les quatre províncies), Espanya (on entram tots els altres catalans «espanyols») i el Món (on entren els catalans «francesos»). El descens ara ja és total.

No em vull allargar més. És ben clar que la «revolució» lingüística Fité-Toutain-Pericay-Fulquet i companyia va lligada estretament a un projecte de país que no és, precisament, el meu ni el de tants i tants catalans no estrictament catalunesos. A una ràdio, una TV i una premsa feta exclusivament per a una regió concreta, s'hi ha adequat un model de llengua estàndard que exclou sistemàticament qualsevol solució que els nous pontífexs no considerin «local», fins i tot amb ignorància dels parlars interns allunyats del barceloní. Amb molta de màniga ampla, això sí, per a tot allò que acosti aquest model a l'espanyol...

Tanmateix, una qüestió queda en l'aire: com és possible que uns senyors que no han demostrat encara els seus mèrits especials en el camp de la lingüística o la filologia puguin haver arribat a elevar-se fins als llocs claus de direcció del procés d'estandardització de la llengua? I l'Institut d'Estudis Catalans, ja no és res? I les Universitats catalanes, no hi tenen res a dir? I la senyora Aina Moll i el senyor Isidor Marí, balears dins la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, hi donen el seu vist-i-plau? I tots els qui volem uns mitjans de comunicació nacionals catalans, de llengua i de contingut, què hem de fer?

* Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, Universitat de les Illes Balears.